

Поліщук Н. В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Вінницького фінансово-економічного університету*

Polishchuk N. V.
*Candidate of Economic Sciences
Associate Professor of Faculty of Finance
Vinnytsia Finance and Economics University*

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: СТАН ТА ТЕНДАНЦІЇ РОЗВИТКУ

FINANCIAL-CREDIT PROVIDED FOR AGRICULTURE: STATE AND TRENDS OF DEVELOPMENT

Анотація. У статті досліджено фінансово-кредитне забезпечення сільського господарства. Визначено, що проблема фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства є актуальним питанням теорії і практики всього процесу європейської інтеграції економіки України. Проаналізовано ефективні ставки за кредитами для юридичних осіб сільського господарства України, здійснено аналіз пропозицій за іпотечними кредитами від банків. Наведено основні вимоги змін банківського кредитування у системі фінансового забезпечення для сталого розвитку сільського господарства. Результати проведеного дослідження свідчать, що джерелом фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства є саме власні та залучені кошти, а також державна підтримка аграрного сектору економіки.

Ключові слова: фінансово-кредитне забезпечення, сільське господарство, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Важливе значення у безперервності відтворювального процесу і розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері відіграє вітчизняна банківська система через запровадження прогресивних механізмів кредитування сільського господарства.

Ефективний розвиток банківського кредитування сільського господарства зумовлюється насамперед тим, що сьогодні саме АПК дає можливість вирішувати питання продовольчої безпеки, створювати надійне джерело бюджетних надходжень та потужний виробничо-економічний потенціал для розвитку сільських територій. Така суттєва стратегічна важливість сільського господарства поряд із недостатньою привабливістю для приватних інвесторів внаслідок сезонності виробництва продукції, високих сільськогосподарських ризиків, відсутності ліквідної застави, залежності від природно-кліматичних умов зумовлює необхідність пошуку нових інструментів фінансування. Ситуація ще більше ускладнюється високим рівнем невизначеності, що притаманний діяльності таких підприємств.

Спостерігається обмежений доступ сільськогосподарських підприємств до банківського кредитування, що пов'язано з низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників, які потребують теоретичного вивчення та практичного удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства займалися такі вчені, як Р.М. Безус, В.М. Березовик, Б.В. Данилів, Г.В. Корнійчук, Л.В. Кузнецова, М.Й. Малік, А.В. Маніло, П.Т. Саблук та інші. Однак постійні зміни законодавчої бази та нестабільність економічної ситуації зумовлюють необхідність дослідження сучасного стану кредитування сільського господарства в Україні.

Метою статті є дослідження джерел кредитування та тенденцій фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Питанням фінансування та кредитного забезпечення сільського господарства в Україні присвячено низку праць. Зокрема, Л.В. Кузнецова розкриває сутність та роль агропромислового комплексу, його особливості, що створюють необхідність використання банківських позичок. Автор запропонувала методологію формування системи фінансового забезпечення розвитку підприємств АПК з обґрунтуванням розподілу системи забезпечення на дві підсистеми – фінансову та кредитну; також визначено роль банківського кредиту у фінансуванні підприємств агрокомплексу, проаналізовано світовий досвід щодо участі держави та банків у розвитку агроекономіки. Важливо звернути увагу на рекомендації щодо удосконалення відносин банків та підприємств АПК, використання яких буде сприяти активізації процесів банківського кредитування [1].

В.Г. Корнійчук досліджує місце кредиту як фактора фінансового забезпечення економічного зростання сільськогосподарських підприємств. Зокрема, розглянуто механізм банківського кредитування підприємницької діяльності, який визначається для кожного комерційного банку окремо. Встановлено, що кредитування сільськогосподарських підприємств перебуває на стадії розвитку: розроблена і прийнята нормативно-правова база, розвивається кредитна кооперація на селі. Водночас існує необхідність розроблення та запровадження комплексної системи фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема, щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів у сільському господарстві [2].

Актуальними питаннями кредитування сільського господарства займаються Р.М. Безус, А.В. Маніло [3], які значну увагу приділяють факторам, що визначають сучасний стан агропромислового комплексу України та особливості аграрного сектору, які впливають на кредитні відносини. Визначено роль банківського кредитування у розвитку

аграрних підприємств, розглянуто види та умови надання кредитів. Запропоновано шляхи удосконалення кредитного забезпечення сільськогосподарства в умовах кризових явищ в економіці України.

Проведемо аналіз кредитування сільського господарства в Україні. Дослідження процесу кредитування за останні роки свідчить про нестабільну ситуацію у кредитуванні сільського господарства. Так, суттєво скоротилося кредитування сільськогосподарських підприємств у 2015 році. Станом на кінець 2015 року, за даними Національного банку України, загальний обсяг наданих кредитів у сільське господарство становив 48 425 млн. грн. [4].

Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) станом на кінець грудня 2015 року [4], наведено на рис. 1.

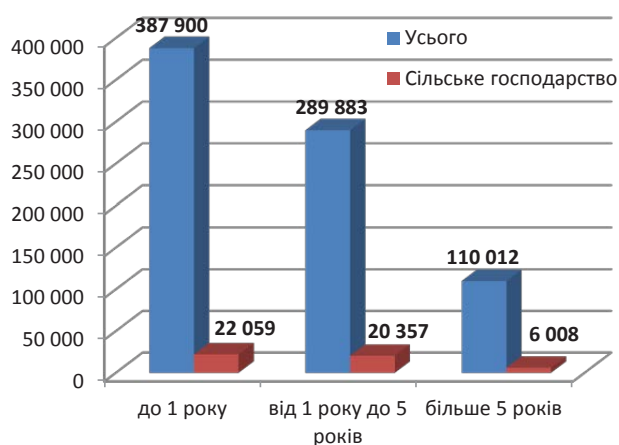

Рис. 1. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) станом на кінець грудня 2015 року [4]

Державна фінансова підтримка сільгосптоваровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції у 2017 році наведена у табл. 1.

Розглянемо розподіл бюджетної дотації для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції у 2017 році. Станом на 15 вересня 2017 року Міністерством аграрної політики перераховано всього 2315,0 млн. грн. [5]. Надано кредитів фермерським господарствам у розмірі 16 500 тис. грн., що свідчить про виконання розпису асигнувань на 66%.

Крім того, на часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного вироб-

ництва за рахунок коштів загального фонду сільськогосподарським товаровиробникам – отримувачам часткової компенсації вартості техніки та обладнання з реєстраційного рахунку Мінагрополітики спрямовано 355 тис. грн., залишок коштів на реєстраційному рахунку становить 272,571 тис. грн. [5].

Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» (зі змінами) Мінагрополітики передбачені видатки обсягом 5 592,6 млн. грн.

Станом на 15 вересня 2017 року виконавцям бюджетних програм згідно з річним розписом асигнувань загального фонду Державного бюджету України спрямовано 2901,5 млн. грн., з них за бюджетною програмою 2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» – 520,2 млн. грн., з яких перераховано:

– 519,2 млн. грн. – на небюджетний рахунок, відкритий в Державній казначейській службі України, для автоматичної виплати дотацій у межах держпідтримки сільгосптоваровиробників відповідно до Порядку розподілу бюджетної дотації для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції у 2017 році, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 83.

– 1,0 млн грн – на реєстраційний рахунок для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва (постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 130) [5].

Протягом останніх років зросла залежність функціонування сільського господарства від фінансово-кредитної системи і продовжує ще більше зростати. Сьогодні аграрний сектор економіки перебуває у незадовільному стані, потреби сільського господарства України в додатковому капіталі все ще становлять близько 60 млрд. дол. США. На думку фахівців, 57% зазначеної суми потрібно вкласти у рослинництво, 43% – у тваринництво [6, с. 293]. При цьому сезонність виробництва у сільському господарстві за нормального відтворювального процесу вимагає забезпечення раціонального співвідношення між власними і залученими коштами.

До числа країн із найбільш високою питомою вагою позикових коштів в основному капіталі сільського господарства належать Англія, ФРН, Франція, Італія, Бельгія і скандинавські країни. Надають позикові кошти для сільського господарства у цих країнах державні кредитні установи, і лише в окремих країнах більшу вагу займають позички приватних комерційних банків. Так, в Англії частка держави і кооперації в кредитуванні сільського господарства традиційно мала (10-12% у загальній заборгованості фермерів). А у Франції державний кредит

Таблиця 1

Фінансування видатків Міністерства аграрної політики України за рахунок коштів загального фонду державного бюджету (тис. грн.) [5]

Найменування видатків за програмною класифікацією	Затверджено річним розписом асигнувань на 2017 рік	у тому числі на січень-вересень	Виділено асигнувань	Фактично спрямовано станом на 15.09.17
Надання кредитів фермерським господарствам	25 000,0	16 500,0	16 500,0	0,0
Державна підтримка галузі тваринництва	170 000,0	30 700,0	30 700,0	0,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	1 473 000,0	874 208,3	874 208,3	520 208,3
з них:				
бюджетна дотація для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції	923 000,0	519 208,3	519 208,3	519 208,3
часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	550 000,0	355 000,0	355 000,0	1 000,0

переважає – питома вага державно-кооперативної системи «Креді Агріколь» у кредитній заборгованості сільського господарства становить близько 90%; приблизно таке ж положення – в Іспанії. У скандинавських країнах, що відзначаються значним розвитком сільськогосподарської кооперації, основна маса позичкового капіталу надходить у сільське господарство з кооперативних кредитних установ, кредитних кас, іпотечних об'єднань [7].

Проаналізувавши першу п'ятірку банків України, зображену у табл. 2, варто відзначити, що вимоги до позичальника та собівартість кредиту досить суттєві, що і є основною причиною відсутності попиту на кредитні банківські продукти. Однак варто відзначити основні проблеми у кредитуванні: підвищення відсоткових ставок за кредитами; скорочення обсягів кредитування; обмеженість доступу малих і середніх сільськогосподарських підприємств до кредитних ресурсів.

Таблиця 2

Ефективні ставки за кредитами для юридичних осіб [8]

Банк	Програма	Ефективна ставка
Укрексімбанк	Кредит «Розвиток бізнесу»	21,9%
Укргазбанк	Кредит «Розвиток бізнесу»	24,06%
UniCreditBank ТМ	Кредит «Потека»	25,5%
Укрсоцбанк	Кредит «Покупка ОС і НА»	29,5%
ПриватБанк	Кредит «Овердрафт»	32%

Посилити зацікавленість та повернути населення до села можливо, на нашу думку, шляхом кредитування на придбання чи будівництво житла в сільській місцевості. Та тут, як і загалом на ринку житла, існує низка перешкод, які не дають змоги запустити ринок. Проблемою є саме умови кредитування. Хоча з початку поточного року середні реальні ставки за іпотечними кредитами дещо знизилися (у середньому на 1%), та залежно від терміну кредиту становили 23,04-25,32% річних, але вони перебувають на високому рівні, і кредити за такими ставками є дорогими (табл. 3).

Проведений аналіз свідчить, що найменший діапазон ставок у банку «Індустріалбанк», а найбільший – у VS Bank (Фольксбанк), при цьому високі розміри авансового внеску – 50% і 40% відповідно, що пов'язано з великими ризиками, тому банки пропонують великі відсотки авансованих внесків.

В Україні банківське кредитування у системі фінансового забезпечення стало розвинутою сільського госпо-

дарства залишається невизначеним. Ризик та невизначеність відіграють важливу роль у діяльності підприємств, уміщуючи в собі протиріччя між реальним і запланованим. Усунути невизначеність неможливо, оскільки вона є елементом об'єктивної дійсності. Але варто зазначити, що невизначеність не завжди є негативним фактором, оскільки усвідомлення факту її існування мотивує до самостійного вирішення управлінських завдань, ініціативності та творчого пошуку.

Таблиця 3

Пропозиції за іпотечними кредитами від банків [9]

Банк	Максимальний термін	Авансовий внесок	Діапазон ефективних ставок, річних
Індустріалбанк	20 р.	50%	21,39-24,2%
Кредобанк	20 р.	30%	21,82-25%
UniCreditBank	20 р.	40%	22,72-24,91%
VS Bank (Фольксбанк)	20 р.	40%	23-25,32%
Ощадбанк	20 р.	30%	23,09-25,77%
CreditAgricole	20 р.	50%	24,89- 29,35%

Економічні відносини банків та підприємств сільського господарства у процесі кредитування реалізуються в умовах неоднозначності протікання реальних соціально-економічних процесів, розмаїття можливих станів і ситуацій реалізації рішення, в якому у майбутньому можуть опинитися господарюючі суб'єкти.

На нашу думку, іпотечне кредитування суб'єктів господарювання у сільській місцевості в Україні має перспективи розвитку, якщо в країні буде проводитися політика, що зможє розвивати та вдосконалювати цю сферу економіки.

За прогнозами Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), протягом наступних сорока років світове виробництво сільськогосподарської продукції має збільшитися на 70%. Його формуватимуть чотири основних чинники, два з яких є результатом демографічного тиску (зростання населення та урбанізація), а ще два – наслідками економічного розвитку (збільшення доходу на душу населення в країнах, що розвиваються, та підвищення попиту на біологічне паливо [10].

Так, валова продукція сільського господарства України протягом 2010-2016 років (табл. 4) має тенденцію до збільшення, однак у 2015 році спостерігається зменшення, і це можна оцінити однозначно тільки негативно.

Дані свідчать, що валова продукція сільського господарства у 2015 році порівняно з попереднім роком зменшилася з 251 427,2 до 239 467,3 млн. грн., або на 11 959,9 млн. грн., однак у 2016 році порівняно із 2015 роком збільшилася на 15 173,2 млн. грн. [11].

Відбуваються деструктивні зміни у функціонально-компонентній структурі сільського господарства, адже переважає виробництво продукції рослинництва, що зображено на рис. 2.

Така тенденція у розвитку сільського господарства є позитивним явищем, оскільки дає можливість забезпечувати населення найбільш висококалорійними, поживними і дуже цінними продуктами харчування.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що джерелом

Рис. 2. Структура валової продукції сільського господарства України за 2010-2016 рр. [11]

Продукція сільського господарства України протягом 2010-2016 рр. [11]

(мільйонів гривень)

Роки	Господарства усіх категорій			У тому числі					
	продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва		продукція рослинництва	продукція тваринництва		Продукція рослинництва	продукція тваринництва
2010	187 526,1	120 591,4	66 934,7	90 792,0	64 860,6	25 931,4	96 734,1	55 730,8	41 003,3
2011	225 381,8	157 561,9	67 819,9	117 110,9	89 572,9	27 538,0	108 270,9	67 989,0	40 281,9
2012	216 589,8	145 843,6	70 746,2	110 071,7	80 462,6	29 609,1	106 518,1	65 381,0	41 137,1
2013	246 109,4	172 131,2	73 978,2	133 683,1	101 297,0	32 386,1	112 426,3	70 834,2	41 592,1
2014	251 427,2	177 707,9	73 719,3	139 058,4	105 529,5	33 528,9	112 368,8	72 178,4	40 190,4
2015	239 467,3	168 439,0	71 028,3	131 918,6	99 584,7	32 333,9	10 7548,7	68 854,3	38 694,4
2016	254 640,5	185 052,1	69 588,4	145 119,0	113 392,6	31 726,4	109 521,5	71 659,5	37 862,0

фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку сільського господарства є саме власні та залучені кошти, а також державна підтримка аграрного сектору економіки. Вивчення складу та структури кредитного забезпечення свідчить про те, що спостерігається тенденція до зростання частки залучених коштів у загальній структурі кредитних зобов'язань сільського господарства.

В Україні банківське кредитування у системі фінансового забезпечення сталого розвитку сільського господарства залишається невизначеним. Ризик та невизначеність відіграють важливу роль у діяльності підприємств, вміщуючи в собі протиріччя між реальним і запланованим. Усунути невизначеність неможливо, оскільки вона є елементом об'єктивної дійсності. Але варто зазначити, що невизначеність не завжди є негативним фактором, оскільки усвідомлення факту її існування мотивує до самостійного вирішення управлінських завдань, ініціативності та творчого пошуку.

Проведений аналіз банківського кредитування в системі фінансового забезпечення сталого розвитку сіль-

ського господарства свідчать, що необхідно удосконалити нормативно-правову базу та законодавство, адаптувати нормативні акти до особливостей кредитування сільськогосподарських суб'єктів господарювання; розширити канали доступу до інформації про кредитування під іпотеку, забезпечити її доступність, простоту, прозорість (наприклад, засобами масової інформації: рекламою, інформацією в Інтернет-ресурсах); розробити програми кредитування населення села з урахуванням доходів та інших особливостей для зацікавлення до повернення в село; оптимізувати довгострокові кредитні ресурси у банках, щоб забезпечити безперербійне довгострокове кредитування; мінімізувати фінансові витрати та витрати часу на процедуру оформлення кредиту.

Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що існує низка правових та організаційних проблем, які не дають банкам змоги використовувати земельні ділянки сільськогосподарського призначення як предмет застави. На нашу думку, вирішення зазначених питань і послуге предметом для майбутніх наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Л.В. Банківський кредит як джерело фінансового забезпечення розвитку АПК України / Л.В. Кузнєцова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 9-1. Частина 1. – С. 183-186.
2. Корнійчук Г.В. Теоретичні основи кредитного забезпечення як фактора економічного зростання сільськогосподарських підприємств / Г.В. Корнійчук // Облік і фінанси. – 2014. – № 4. – С. 103-107.
3. Безус Р.М. Особливості банківського фінансування аграрних підприємств / Р.М. Безус, А.В. Маніло // Агросвіт. – 2014. – № 1. – С. 27-30.
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/23516>
6. Березовик В.М. Проблеми розвитку кредитних відносин комерційних банків з підприємствами агропромислового комплексу України / В.М. Березовик // Науковий вісник Волинського державного університету 173 ім. Лесі Українки. – 2002. – № 2. – С. 291-295.
7. Сайт Світового банку [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.
8. Finance.ua: Ефективні ставки по кредитах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.ua/ru/>.
9. Простобанк Консалтинг»: Іпотечные кредиты дешевлеют на фоне сокращения максимального срока кредитования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobank.com/>.
10. Інвестиції в АПК як запорука продовольчої безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eizvestia.com/uk/ekonomika-ukr/full/1109-investicii-v-apk-yak-zaporuka-prodovolchoi-bezpeki>
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Аннотація. В статті досліджено фінансово-кредитне забезпечення сільського господарства. Проаналізовані ефективні ставки по кредитах для юридических осіб сільського господарства України, здійснений аналіз пропозицій по іпотечним кредитам від банків. Приведені основні вимоги змінений банківського кредитування в системі фінансового забезпечення для устійливого розвитку сільського господарства.

Ключевые слова: фінансово-кредитне забезпечення, сільське господарство, устійливе розвиток.

Summary. The article analyzes the financial and credit support of agriculture. The effective rates on loans for legal entities of agriculture of Ukraine are analyzed, offers of mortgage loans from banks are analyzed. The main requirements of changes in bank lending in the system of financial provision for sustainable development of agriculture are presented.

Key words: financial and lending, agriculture, sustainable development.

УДК 338.43.01

Пономарьова Ю. І.

*аспірант кафедри економіки підприємства
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Ponomarova Y. I.

*Graduate student of the Department of Economics of the enterprise
KNEU «Kyiv National Economic University of Vadym Hetman» Kyiv, Ukraine*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ТА М'ЯСНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТІЙКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

MODERN TRENDS OF THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF THE DAIRY AND MEAT UKRAINE ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF NON-STABLE BUSINESS ENVIRONMENT

Анотація. Стаття присвячена систематизації та дослідженню сучасних тенденцій функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкого бізнес-середовища. Розроблено та запропоновано методологію розрахунку індексу синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки України, яка розширює методологічне забезпечення дослідження проблеми. Використання представленої методології дає змогу провести загальну оцінку стану розвитку підприємств цих галузей з урахуванням нинішніх аспектів їх функціонування.

Ключові слова: розвиток, підприємства молочної та м'ясної промисловості, нестійке бізнес-середовище, синергетичний ефект, тенденція, обсяги виробництва, доходність.

Постановка проблеми. Складні економічні умови в країні та світі показують неготовність багатьох підприємств до несприятливих змін зовнішнього середовища. Це пов'язано як із сировинною орієнтацією промисловості, галузевими проблемами, кардинальними змінами умов функціонування бізнес-середовища, так і з недосконалістю механізму обґрунтування адаптаційних антикризових заходів реагування на зовнішні виклики. Вагомість цих причин пояснюється недостатнім рівнем теоретико-методологічної бази оцінки та планування стійкого та адаптаційного розвитку підприємств галузі.

Часто використовуваний методологічний інструментарій формування стійкості розвитку підприємств не пов'язаний із цілями бізнесу, галузевими особливостями, немає доступних та простих моделей експрес-аналізу факторів впливу. Підприємства молочної та м'ясної промисловості України досить вразливі до змінюваних економічних умов, що і зумовлює актуальність дослідження тенденцій їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методологічного забезпечення досліджень проблеми управління розвитком підприємства в нестійких економічних умовах висвітлені у працях низки вітчизняних та іноземних авторів. Зокрема, теоретичні та практичні аспекти

проблем розвитку економічних систем різних рівнів досліджували В.М. Геєць, Д. Белл, Н. Вінер, Й.А. Шумпетер, Р. Фрімен, М.Д. Кондратьєв, С.Ю. Глазєв, Дж.К. Гелбрейт, В.М. Гриньова, Г. Спенсер, Дж. Кларк, Ю.Г. Лисенко, В.І. Ляшенко, У.К. Мітчелл, М.М. Моїсєєв, Р. Нельсон, У.У. Ростоу, М.П. Тодаро, Е. Тоффлер, Дж. Форестер, Г. Хакен. У контексті досліджуваної молочної промисловості є наукові праці, присвячені економічному механізму розвитку підприємств галузі. Серед авторів, які займалися цією проблемою, можна відзначити М.М. Ільчука, Л.О. Мармуль, І.М. Галака, Г.В. Чабана, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.П. Коржинського, Д.Ф. Харківського, О.О. Швець тощо. У контексті вивчення організаційно-економічних аспектів розвитку підприємств м'ясної промисловості варто виокремити науково-практичні дослідження таких авторів, як Т.Л. Мостенська, О.І. Драган, І.В. Суха, А.Н. Богатирьов, Л.Е. Дяченко, В.М. Пасічний, Л.Б. Ліпатов, П.Т. Саблук, Г. Бандуренко тощо.

Метою статті є дослідження та систематизація сучасних тенденцій функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкого бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі розвитку спостерігаються коливання національної